

В.І. Строгий
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
заслужений юрист України,
(Національна академія
Служби безпеки України)
УДК 351.746.1 : 327

ЗАПОБІГАННЯ РАДИКАЛІЗМУ І ТЕРОРИЗМУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

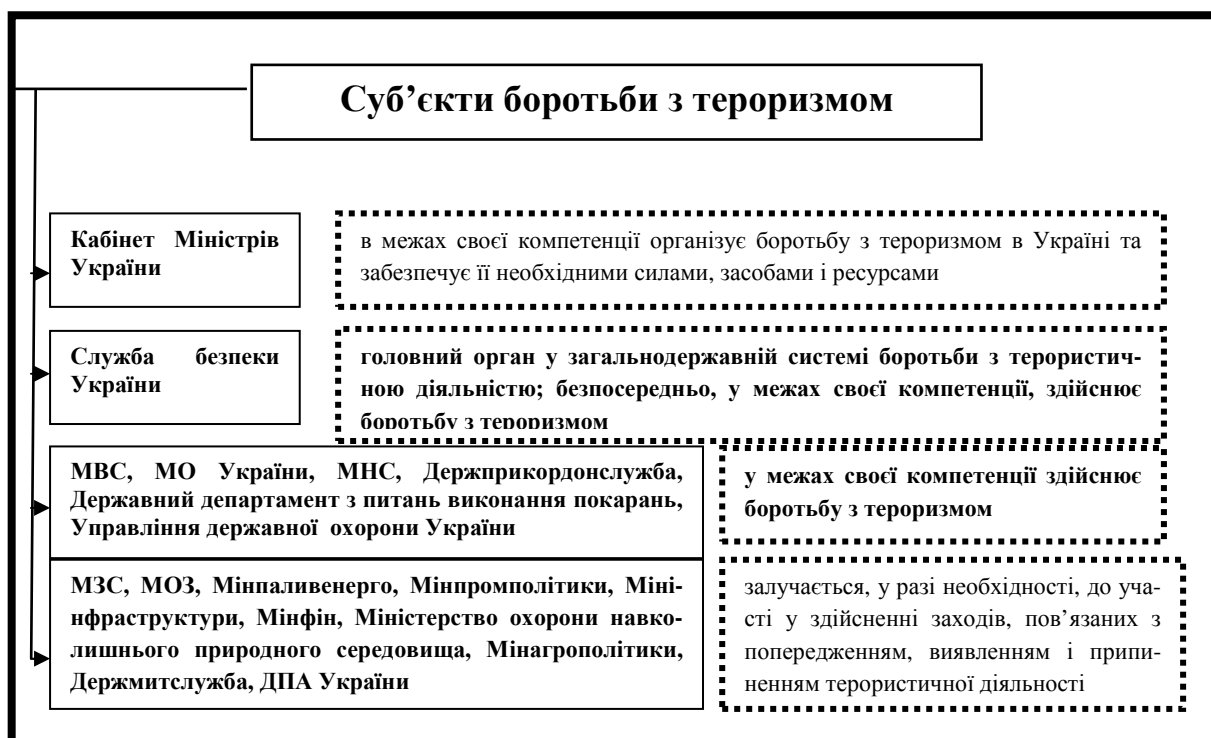
Розглянуто питання запобігання радикалізму і тероризму, особливості їх вирішення на вітчизняному ґрунті з використанням міжнародного досвіду. Проаналізовано засади співробітництва в галузі боротьби із тероризмом з іноземними державами та спеціалізованими міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з міжнародним тероризмом та організованою злочинністю.

***Ключові слова:** глобалізація, міжнародне співробітництво, радикалізм, тероризм, боротьба з тероризмом, організована злочинність.*

Постановка проблеми. Події останніх років продемонстрували вразливість сучасного світу перед загрозою терористичних актів з боку радикальних екстремістських організацій і груп. Загрози терористичного характеру за тенденції глобалізації набувають нового значення для високотехнологічних, відкритих суспільств. Особливу небезпеку для нашої держави становить загроза терористичних актів на ядерних та інших «чутливих» об'єктах промислової інфраструктури. Оскільки Україна має велику й розгалужену мережу зазначених об'єктів, наслідки від терористичних актів на них можуть бути катастрофічними не тільки для населення та території України, але й для значної частини європейської території. Україна, відповідно до укладених міжнародних договорів, співробітничала в галузі боротьби із тероризмом з іноземними державами та спеціалізованими міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з міжнародним тероризмом та організованою злочинністю.

Виклад основного матеріалу. Правову основу боротьби з тероризмом становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом [1], Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України.

Згідно з чинним законодавством в Україні створена і функціонує загальнодержавна система боротьби з тероризмом та злочинами терористичної спрямованості (див. схему).

Загальнодержавна система боротьби з тероризмом

Згідно зі ст. 4 Закону України “Про боротьбу з тероризмом” [2] забезпечення такої боротьби необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюється Кабінетом Міністрів у межах його компетенції; згідно зі ст. 5 Закону “Про організацію боротьби з тероризмом в Україні” головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю є Служба безпеки України [3]. Координацію діяльності суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, здійснює Антитерористичний центр при Службі безпеки України.

Відповідно зі ст. 7 Закону “Про боротьбу з тероризмом” Антитерористичний центр при Службі безпеки України складається з Міжвідомчої координаційної комісії та штабу, а також координаційних груп та їх штабів, які створюються при регіональних органах Служби безпеки. Положення про Антитерористичний центр при Службі безпеки України, персональний склад Міжвідомчої координаційної комісії затверджуються Президентом за поданням Кабінету Міністрів України. Керівник Центру призначається Президентом України.

Поточну роботу з виконання завдань, покладених на Антитерористичний центр при Службі безпеки України, організовує його штаб. До складу координаційних груп при регіональних органах Служби безпеки входять керівники регіональних органів Служби безпеки, Головного управління Міністерства внутрішніх справ в Автономній Республіці Крим, головних управлінь (управлінь) Міністерства внутрішніх справ в областях, містах Києві та Севастополі, відповідних органів з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Автономної Республіки Крим, обласних,

Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій, у регіонах, де дислоковано підрозділи Прикордонних військ України, Управління державної охорони – їх командири, керівники, а також представники інших місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій.

Координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки очолюють відповідно начальник Головного управління Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим, начальник управління Служби безпеки України в області, містах Києві та Севастополі.

Склад координаційних груп при регіональних органах Служби безпеки України затверджується відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, головою обласної державної адміністрації, головою виконавчого органу Київської чи Севастопольської міської ради.

Організаційне забезпечення роботи координаційних груп здійснюється регіональними органами Служби безпеки України. Антитерористичний центр при Службі безпеки України утримується за рахунок коштів, передбачуваних окремим рядком у Державному бюджеті України.

Отже, головним суб'єктом реалізації державної політики України у сфері безпеки є Служба безпеки України, котра здійснює боротьбу з тероризмом проведенням оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення потенційних та реальних загроз терористичної діяльності або характеру, збирає інформацію про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій.

Міністерство внутрішніх справ України здійснює боротьбу з тероризмом запобіганням, виявленням та припиненням злочинів, вчинених з терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції органів внутрішніх справ. Антитерористичний центр при Службі безпеки координує діяльність органів внутрішніх справ під час спільних операцій, які проводяться з метою запобігання терористичному акту в повітряному просторі та територіальних водах України.

Рішення щодо проведення антитерористичної операції приймається залежно від ступеня суспільної небезпеки теоретичного акту керівником Антитерористичного центру при Службі безпеки України за письмовим дозволом Голови Служби безпеки або керівником координаційної групи відповідного органу Служби безпеки за письмовим дозволом керівника Антитерористичного центру, погодженим Головою Служби безпеки України. Про рішення щодо проведення антитерористичної операції негайно інформується Президент України.

Серед декількох суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом в межах своєї компетенції, визначено також Міністерство оборони України, повноваження якого викладені у ч. 3 ст. 5 вказаного Закону.

Міністерство оборони України, органи військового управління, об'єднання, з'єднання, військові частини Збройних Сил України забезпечують захист від терористичних посягань об'єктів Збройних Сил України, ракетної і стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових і отруйних речовин, що знаходяться у військових частинах або зберігаються у визначених місцях.

Об'єднання, з'єднання, військові частини Збройних Сил України мо-

жуть залучатися до спільного проведення комплексу антитерористичних заходів, пов'язаних з попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності на території держави, в повітряному просторі, територіальних водах України.

Об'єднання, з'єднання, військові частини Збройних Сил України можуть надавати підтримку спеціальним підрозділам Служби безпеки в їх перекиданні до районів виконання завдань, виконувати інші завдання, визначені законами України. Підрозділи Збройних Сил на підставі чинних для України угод можуть бути залучені у різних формах до проведення міжнародних антитерористичних операцій за межами України.

Залежно від ступеня суспільної небезпеки терористичного акту до участі в антитерористичній операції в порядку, визначеному ст. 12 Закону "Про боротьбу з тероризмом", будуть ефективно задіяні війська спеціального призначення (особовий склад, спеціалісти, зброя, спеціальні і транспортні засоби, засоби зв'язку, інші матеріально-технічні засоби). Покриття витрат та відшкодування збитків, що виникли у зв'язку із проведенням антитерористичної операції, здійснюється згідно з законодавством.

Необхідно зазначити, що для Збройних Сил України це є новою функцією, реалізація якої вимагає адекватного уточнення та розширення повноважень. Річ у тому, що правова основа для діяльності у сфері оборони, незважаючи на внесення до неї останнім часом коректив, ще не дозволяє реагувати в повному обсязі на сучасні потенційні та реальні загрози.

У свою чергу, Державний комітет у справах охорони державного кордону України, регіональні органи управління та органи охорони державного кордону України здійснюють боротьбу з тероризмом запобіганням, виявленням та припиненням спроб перетинання терористами державного кордону України, незаконного переміщення через державний кордон України зброї, вибухових, отруйних, радіоактивних та інших предметів, що можуть бути використані як засоби вчинення терористичних актів. Під час проведення та завершення антитерористичної операції працівники регіональних органів управління та органів охорони державного кордону України у взаємодії з підрозділами Збройних Сил України залучаються до антитерористичної операції та на час її проведення підпорядковуються керівнику оперативного штабу.

Керівник оперативного штабу визначає межі району проведення антитерористичної операції, приймає рішення про використання сил і засобів, що залучаються до її проведення, а в разі потреби, за наявності передбачених законом підстав, вносить на розгляд Ради національної безпеки і оборони України пропозиції щодо ведення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцях.

Міністерству України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи підпорядковані органи управління у справах цивільної оборони та спеціальні формування, які здійснюють заходи щодо захисту населення і територій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами, а також проводять просвітницькі та практико-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій

в умовах терористичного акту.

Державний департамент України з питань виконання покарань здійснює заходи щодо запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах кримінально-виконавчої системи.

Збройні Сили України, як і суб'єкти, які залучаються до боротьби з тероризмом, у межах своєї компетенції здійснюють заходи щодо запобігання, виявлення і припинення терористичних актів та злочинів терористичної спрямованості, розробляють і реалізують попереджувальні, режимні, організаційні, виховні та інші заходи, а також надають задіяним підрозділам матеріально-технічне, фінансове, інформаційне, медичне забезпечення, необхідне під час проведення антитерористичних операцій. З метою координації дій органів військового управління Збройних Сил України та органів управління Антитерористичного центру при Службі безпеки України необхідно розробити концептуальні засади та програми боротьби з тероризмом, рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності заходів щодо виявлення та усунення причин та умов, які сприяють вчиненню терористичних актів та інших злочинів, здійснених з терористичною метою.

У районі проведення антитерористичної операції на час її проведення може бути встановлено спеціальний порядок, зокрема організовано патрульну охоронну службу та виставлено оточення та спостереження із складу розвідувальних органів. Перебування в районі проведення антитерористичної операції осіб, які не залучені до її проведення, допускається з дозволу керівника оперативного штабу. Під час проведення спеціальних операцій у районах, в яких задіяні війська спеціального призначення, за погодженням керівництва підприємства, роботу установ та організацій, що знаходяться в районі проведення антитерористичної операції, може бути припинено частково або повністю.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що:

1) Україна розглядає сумлінне виконання своїх міжнародних зобов'язань як один з базових принципів забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України. У той же час, згідно з принципом взаємності, виступає за те, щоб й інші учасники двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів, у яких бере участь Україна, і в першу чергу тих, що стосуються міжнародних гарантій безпеки нашої держави, неухильно виконували свої зобов'язання, що впливають з цих договорів;

2) Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів співробітничает в галузі боротьби з тероризмом з іноземними державами [3], їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також з міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з міжнародним тероризмом. Керуючись інтересами забезпечення безпеки особи, суспільства і держави, Україна переслідує на своїй території осіб, причетних до терористичної діяльності, у тому числі у випадках, коли терористичні акти або злочини терористичної спрямованості планувалися або були вчинені поза межами України, але завдають шкоди Україні, та в інших випадках, перед-

бачених міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою;

3) Україна відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, може брати участь у спільних анти-терористичних заходах сприянням іноземній державі або міждержавному об'єднанню в передислокації військ (сил), спеціальних антитерористичних формувань, перевезенні зброї або наданням своїх сил і засобів з дотриманням вимог законів України "Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав" та "Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України".

Бібліографічні посилання

1. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом : Страсбург, 27 січня 1977 року (ратифіковано Законом України № 2990-III (2990-14) від 17.01.2002).
2. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
3. European Treaty Series/90 // Збірка договорів Ради Європи / Парламентське вид-во. – К., 2000.
4. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. // ВВР України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
5. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації : Закон України від 23 лютого 2006 р. // ВВР України. – 2006. – № 30. – Ст. 258.
6. Про розвідувальні органи України : Закон України від 22 березня 2001 р. // ВВР України. – 2001. – № 19. – Ст. 94.
7. Про Службу зовнішньої розвідки України : Закон України // ВВР України. – 2006. – № 8. – Ст. 94.
8. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26 грудня 2002 р. // ВВР України. – 2003. – № 12. – Ст. 89.
9. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 5 жовтня 1995 р. // ВВР України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.
10. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 р. // ВВР України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
11. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. // ВВР України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
12. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. // ВВР України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

Строгий В.И. Предупреждение радикализма и терроризма: международный опыт и национальное измерение. Рассмотрены вопросы предупреждения радикализма и терроризма, особенности их решения на национальном уровне с использованием международного опыта. Проведен анализ основ сотрудничества в сфере борьбы с терроризмом с иностранными государствами и специализированными международными организациями, которые осуществляют борьбу с международным терроризмом и организованной преступностью.

Ключевые слова: *глобализация, международное сотрудничество, радикализм, терроризм, борьба с терроризмом, организованная преступность.*

Strogyy V.I. Prevention of radicalism and terrorism: international experience and national dimension. The article deals with problems of prevention of radicalism and terrorism, especially their solution at the national level with international experience. There is the analysis of the basis of cooperation in the fight against terrorism with foreign countries and specialized international organizations, which carry out the fight against international terrorism and organized crime.

The globalized world, high-tech, open societies are faced with the threat of terrorism. Of particular concern is the fact that Ukraine has an extensive system of nuclear and other

sensitive sites of industrial infrastructure that could become the targets of terrorist attacks.

Since the consequences of terrorist attacks can be disastrous not only for our country but also for a large part of European territory, Ukraine, in accordance with international agreements, cooperate in the fight against terrorism with foreign countries and specialized international organizations that fight against international terrorism and organized crime. Legal framework for combating terrorism is the Constitution, the Criminal Code of Ukraine, the European Convention on Combating Terrorism, international conventions for the fight against bombings terrorism, financing terrorism and other international treaties of Ukraine.

In accordance with the current legislation in Ukraine created and operates a national system to combat terrorism and terrorist crimes. The main subject of the state policy enforcement in the sphere of security is the Security Service, which carries out the fight against terrorism through appropriate operational-search measures, collects information on the activities of foreign and international terrorist organizations.

The Ministry of Internal Affairs of Ukraine fight against terrorism by preventing, detecting and stopping crimes committed with a terrorist purpose, investigation of which is within the competence of the legislation of Ukraine of the Interior bodies.

The Anti-terrorism Center at the Security Service coordinates the activities of the internal affairs bodies during joint operations conducted with a view to preventing a terrorist act in the airspace and territorial waters of Ukraine.

Keywords: *globalization, international cooperation, radicalism, terrorism, fight against terrorism and organized crime.*

Надійшла до редакції 31.05.2013

Ю.А. Чаплинська

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Наукову статтю присвячено висвітленню актуальних проблем проведення слідчого експерименту. Проаналізовано наявні у юридичній літературі точки зору щодо цього питання, запропоновано організаційні заходи і тактичні прийоми проведення слідчої дії.

Ключові слова: *слідчий експеримент, організація, організаційне забезпечення, тактичні прийоми, відтворення.*

Постановка проблеми. Актуальність даної статті зумовлена недостатньою науковою розробленістю і великою практичною значущістю системи організаційно-тактичного забезпечення проведення слідчих дій, зокрема слідчого експерименту, яка може бути використана у слідчій, оперативно-розшуковій, судово-експертній практиці.

При розслідуванні різноманітних видів злочинів, особливо тяжких, зокрема, умисних вбивств, розбійних нападів, вимагань, захоплення заручників, незаконного виготовлення зброї, боєприпасів, вибухівок, наркотичних засобів або психотропних речовин, документів, печаток та ін., нерідко виникає необхідність, окрім перевірки та уточнення показань підозрюва-